

Litterae ex orbe extremo

af Bente Jørgensen

Siden antikken er eksilet blevet brugt som et vægtigt politisk redskab, hvormed magthavere har kunnet sende deres, fortrinsvis politiske, modstandere uden for landets grænser for at tilintetgøre eller mindske deres indflydelse. Med fremkomsten af især det 20. århundredes totalitære regimer har dette redskab fået fornyet aktualitet. Denne artikel¹ vil dog koncentrere sig om eksempler fra antikken, med fokus på og udgangspunkt i den romerske digter Ovid, der af kejser Augustus i 8 e.Kr. blev forvist fra Rom og sendt til en af det romerske riges fjerneste afkroge, byen Tomis, der lå ved Sortehavet. Det var fra dette antikkens Sibirien han sendte sine eksildigte hjem til Rom; det var i sandhed *litterae ex orbe extremo*.

Artiklen undersøger overordnet, hvordan Ovid oplevede eksillivet. Denne undersøgelse deles i to hovedafsnit, hvor første del omhandler selve eksillivet: hvordan Ovid oplevede og håndterede det og søger endvidere at belyse dels eksilets psykiske påvirkning af ham og dels hvordan disse oplevelser og denne påvirkning kommer til udtryk i hans digte. Andet hovedafsnit undersøger Ovids netværk, der skulle blive et redskab, han vedvarende gjorde brug af i sin desperate kamp for at få omstødt Augustus' bestemmelse. Efter de 3 indledende afsnit, *Kilder, Eksil og Baggrunden for Ovids eksil* sætter artiklen således fokus på de to hovedafsnit: *Naso Exul* og *Netværket*. I *Naso Exul* perspektiveres eksillivets facetter ved hjælp af henholdsvis Ciceros og Senecas egne beskrivelser af deres eksiler. Det sidste afsnit *Afslutning – Tristia i det 20. århundrede* drager kort paralleller til digtere fra det 20. århundrede, der i deres egen digtning har ladet sig inspirere af Ovids eksildigtning. Det skal bemærkes, at medmindre andet er angivet, er oversættelserne mine egne.

---

1. Denne artikel er en let revideret udgave af en eksamensopgave indleveret på Københavns Universitet januar 2007. Opgaven er således forfattet inden Otto Steen Dues oversættelse 'Bitterligheder – Tristia' udkom i 2008.

1 Kilder

Ovid er ikke blot den primære kilde til sit eksil, han er også den eneste samtidige. Herefter omtales hans eksil først hos Plinius den Ældre, der nævner, at Ovid endte sit liv ved Sortehavet. Kirkefaderen Hieronymus daterer i sin *Chronica* Ovids død og begravelse til 17 e.Kr. Kilderne til eksilet udgøres således af de to digtsamlinger, *Tristia*, der består af fem bøger, publiceret mellem 9 og 12 e.Kr., og *Epistulae ex Ponto*, der består af fire bøger, hvoraf bøgerne 1-3 blev publiceret i 13 e.Kr. og 4. bog formentlig posthumt. I alt blev der skrevet 96 digte under eksilet, der varede fra 8 e.Kr. til Ovids død. Cicero, der var i eksil fra marts 58 til september 57 f.Kr., skrev om sit eksil i breve til venner og familie samt i taler, der blev afholdt efter hans hjemkomst. De eksterne kilder til Ciceros eksil, Plutarch og Dio Cassius, er væsentligt senere og har baseret deres tekster på Ciceros egne udsagn. Senecas eksil, der varede fra 41-49 e.Kr., kendes dels fra hans egne beretninger i trøsteskrifterne *Ad Helviam* og *Ad Polybium* og dels fra korte omtaler hos Tacitus og Dio Cassius.²

Under sit eksil skrev Ovid endvidere et smædedigt kaldet *Ibis* til en os ukendt person. I denne artikel fokuseres der udelukkende på *Tristia* og *Epistulae ex Ponto*.

2 Eksil

Eksil er en temporær eller permanent forvisning fra ens fædreland og kan enten være frivilligt eller påtvunget. Det vil som oftest være politisk motiveret, idet den eksilerede person enten rejser af egen vilje for at undgå konflikt med regering eller anden form for magthaver, eller bliver tvunget til at forlade landet af den herskende magtelite. I den tidlige romerske republik var eksilet, *exilium*, endvidere en straffeform, der blev taget i anvendelse, når en romersk borger havde begået en forbrydelse, der sædvanligvis straffedes med døden. Han kunne da forlade Rom frivilligt inden domsafsigelsen, hvilket blev tolereret af myndighederne, når blot han ikke vendte tilbage fra sit eksil. Endelig kunne eksilet idømmes som den egentlige straf. I senrepublikken blev dødsdomme afsagt over romerske borgere normalt eksekveret i form af eksil og blev praktiseret således, at den dømte fik mulighed for at forlade Rom inden iværksættelsen af dommen. Der ville da derefter blive udstedt et dekret, *aquae et ignis interdictio*, ifølge hvilket den dømte blev frataget retten til vand og ild. I praksis betød dette fratagelse af samtlige borgerrettigheder samt forbud mod at bevæge sig inden for en

---

2. Claassen, 1999, pp. 19, 62; Williams, 1994, p. 3; Hardie, 2002, p. 233. Ad Ovid: Plin. *HN* 32.152; Hieron., *Chron.* 184, 199. Ad Cicero: *Att.* 3, 4.1; *Fam.* 14.1-4, 5.3; *Q Fr.* 1.4; *Red. sen;* *Red. pop.*; Plut. *Cic.* 48-49. Ad Seneca: Tac. *Ann.* 12.8; Dio Cass. 50.8, 59.19.

bestemt afstand af Rom. Overtrædelse af dette forbud medførte eksekvering af dødsdommen. I kejsertiden blev eksilet afløst af *deportatio* eller den mildere form *relegatio*.³ Det var den sidstnævnte straffeform, Augustus valgte at gøre brug af, da han ekspederede Ovid ud af Rom. *Relegatio* medførte bl.a., at Ovid kunne få lov til at beholde sine borgerrettigheder samt sine besiddelser i Rom og i det øvrige Italien, et træk fra kejserens side han flere gange i sine digte udtrykker sin taknemmelighed over.⁴ Cicero derimod valgte at gå i såkaldt frivilligt eksil, da Clodius som nybagt plebejer og folketribun i de tidlige måneder af 58 f.Kr. med sine lovinitiativer gjorde livet besværligt og usikkert for ham. Clodius arbejdede på at få gennemført en lov, der ville fratage alle, der havde ladet borgere henrette uden forudgående retssag, retten til ild og vand, dvs. deres borgerrettigheder, jf. ovenstående. Denne lov havde klart sigte på Cicero, der som konsul i 63 f.Kr. i forbindelse med det hektiske opgør med Catilina og hans medsammensvorne havde ladet nogle af Catilinas støtter henrette uden forudgående retssag i ly af den undtagelsestilstand, senatet havde dekretet.⁵ Senatet søgte nu at støtte Cicero på flere måder, bl.a. ved at vise sig i sørgedragt, men dets afmægtighed viste sig snart med al tydelighed, og Clodius, mere eller mindre åbenlyst støttet af triumviratet Cæsar, Pompeius og Crassus, kunne fortsætte med sine trusler mod Cicero.⁶ Forskellen mellem disse to eksiler er, udover at det ene er frivilligt og det andet påtvunget, at på Ciceros tid – dvs. under republikken – ville det kræve adskillige politiske leders enighed at nå til en sådan afgørelse, dersom han skulle have været sendt i 'officielt eksil'. Et sådant påbud skulle normalt vedtages af senatet med samtlige 10 tribuners billigelse. Augustus derimod kunne, i det mindste i den sene periode af sin regeringstid, gå uden om sit senat, når han ønskede det, hvad han gjorde i tilfældet Ovid. Denne skriver, at han blev sendt i eksil uden senatsdekret eller dom fra nogen domstol. Den penible sag blev ordnet, skal man tro Ovids digte, med største diskretion, idet kejseren selv tog sig af sagen.⁷ Det var således lettere for kejseren at slippe af med politiske modstandere, eller, hvad der formentlig gør sig gældende i Ovids tilfælde, folk med uønsket adfærdsmønster, end det var i republikken. Det skal dog bemærkes, at det først er under Tiberius og de derpå følgende kejsere, at eksilet synes at være blevet mere fremherskende.⁸ Også Seneca fik den kejserlige unåde at føle, da han i 41 e.Kr.

---

3. OCD s.v. 'exile'.

4. *Tr.* 2.127-28; 5.11.15-16; *Pont.* 1.7.47.

5. Undtagelsestilstand: *Senatus consultum ultimum*.

6. *Cic. Red. sen.* 5.12, 12.31; *Red. pop.* 3.8.

7. *Tr.* 2.131-138.

8. Grasmück, 1978, p. 129.

blev forvist til Korsika af Claudius. Seneca skriver dog i *Ad Polybium*, at det også var Claudius, der reddede ham fra en værre skæbne.⁹ For både Cicero og Seneca gælder, at de efter en periode på henholdsvis 14 måneder og 8 år kunne vende tilbage til Rom igen, mens Ovid aldrig fik denne mulighed.

3 Baggrunden for Ovids eksil

*Skønt to forbrydelser, et digt og en forseelse, bragte mig min ruin,
må jeg tie om indholdet af den anden brøde.¹⁰*

Således og så kort forklarer Ovid selv baggrunden for sit eksil. Det er et tema, han ofte vender tilbage til i sine digte, men det uddybes aldrig væsentligt, udover at han skriver:

*Fordi mine øjne uafvidende så en forbrydelse, straffes jeg,
og min forseelse består i, at jeg havde øjne.¹¹*

Som anført ovenfor er der ingen samtidig kilde, der kan oplyse os yderligere. Der er i tidens løb blevet fremsat mere eller mindre fantasifulde teorier om, hvad denne forseelse, *culpa*, bestod i: var den af seksuel eller politisk karakter? Havde Ovid et forhold til en af hoffets kvinder (Julia, Augustus' barnebarn, der også blev sendt i eksil af sin bedstefar i 8 e.Kr., er i så henseende den foretrukne teori) eller var han involveret i en eller anden form for politisk modstand mod Augustus?¹² Sammenligningen med Actaeon, den unge mand, der var så uheldig at se Diana nøgen, har endog ført til spekulationer om, det var den nøgne Livia, han så bade.¹³ Konklusionen må dog blive, at vi reelt ikke ved, hvad der konkret forårsagede Ovids eksil. Wissmüller fremfører i sin bog, at det gjorde Ovid heller ikke.¹⁴ Dette er imidlertid en teori, andre forfattere, der har skrevet om emnet, ikke synes at have ofret opmærksomhed. Claassen mener, at brugen af et så vægtigt værktøj nødvendigvis må have baggrund i en politisk handling. Green mener, der ligger en politisk-kriminel handling bag, måske et

---

9. Sen. *Polyb.* 13.2.

10. *Tr.* 2.207-208: *perdiderint cum me duo crimina, carmen et error, alterius facti culpa silenda mihi.*

11. *Tr.* 3.5.49-50: *in scia quod crimen viderunt lumina, plector, peccatumque oculos est habuisse meum.*

12. Thibault, 1964, pp. 1-11; Schmitzer, 2001, pp. 18-19.

13. Actaeon: *Tr.* 2.105. Thibault, 1964, pp. 1-11; Schmitzer, 2001, pp. 18-19.

14. Wissmüller, 1987, p. 170. Jf. dog Syme, 1978, pp. 220-221.

pro-julisk plot, der skulle hindre den claudiske gren af slægten adgang til magten.¹⁵ Er det sidste tilfældet, må Ovids indblanding dog have været af perifer karakter, og som han selv betoner, en gerning han på en eller anden måde blot bevidnede. Også andre forfattere måtte under Augustus opleve, at deres bøger blev brændt af eller de selv blev sendt i eksil.¹⁶

Hvad angår den første forbrydelse, Ovids *carmen*, refererer han i *Tristia* flere gange til den som *ars*, og man har heraf sluttet, at det må dreje sig om læredigtet *Ars amatoria*, der blev udgivet 2 f.Kr. På trods af bogens 'advarsel' om at den er forbudt for gifte og anstændige kvinder, er den med sit erotiske indhold uden tvivl kommet på tværs af Augustus' ønske om en højnelse af moralen i det romerske samfund.¹⁷ Og man har da også spekuleret over, om dette værk kunne være årsagen til Ovids forvisning. I så fald faldt straffen dog meget lang tid efter bogens udgivelse. I *Tristia* 2 fremhæver Ovid, at han efter udgivelsen af *Ars amatoria* stadig sammen med sine ridderstands-fæller kunne ride frem for Augustus ved dennes årlige bedømmelse og godkendelse af riddernes moralske karakter.¹⁸ Det synes derfor plausibelt, at den reelle årsag til forvisningen skal søges i *culpa*, og at *carmen* er blevet brugt som et slags dække, der skulle skjule den virkelige omstændighed. *Culpa-carmen* temaet fylder meget i Ovids digte, men det er altid *carmen* han betoner mest; han gemmer så at sige *culpa* bag ved *carmen*, hvilket øjensynligt har stemt godt overens med det pålæg, han fik fra Augustus om ikke at afsløre, hvad *culpa* indeholdt, mens indholdet i *Ars amatoria* var velkendt i Rom.

4 Naso Exul

Ovid blev som nævnt *relegatus*, ikke *exul*, da han blev forvist fra Rom; et forhold han flere gange påpeger i sine digte og på det bestemteste i *Tristia* 5.11:

*Men du, hvis mund kalder mig 'exul', hold op med
at bebyrde min skæbne med et løgnagtigt navn.*¹⁹

---

15. Green, 2005, p. xxiv; Claassen, 1999, p. 29.

16. Syme, 1978, p. 213.

17. *Ars am.* 1.31-34. Ovid henviser også i *Tr.* og *Pont.* hertil: *Tr.* 2.245-248; *Pont.* 3.3.50-52.

18. *Tr.* 2.89-92, 541-542; Green, 2005, p. 224.

19. *Tr.* 5.11.29-30: *at tu fortunam, cuius vocor exul ab ore, nomine mendaci parce gravare meam!*

Ikke desto mindre omtaler han flere gange sig selv netop som *exul*, oftest i situationer hvor han ønsker at understrege det ulykkelige i sin situation, mens *relegatus* kommer i anvendelse, når han har behov for at betone de for ham positive forskelle mellem *relegatus* og *exul*, jf. afsnit 2.²⁰

Ovids fulde navn var Publius Ovidius Naso. Vi kender ham under hans slægtsnavn, mens han selv bruger sit cognomen, når han omtaler sig selv i digtene. Dette bliver især fremtrædende i *Epistulae ex Ponto*, hvor han indleder en lang række af sine digte med en variant af Naso-sender-en-hilsen.²¹

4.1 Tomis

Tomis var et chok. Ovid havde en række feterede værker bag sig og stod på toppen af sin karriere, da han måtte til at indstille sig på at tilbringe sin tid langt væk fra sit elskede Rom, der for ham var det eneste sted, der var værd at leve.²² Metropolen med alle dens muligheder og tilbud, familie, venner, kultur og litterære kredse. Tomis var derimod et kedeligt, goldt sted, langt væk fra civilisationen. Det var ganske vist beboet af efterkommere af græske kolonister, men var omgivet af krigeriske barbar-stammer, der angreb, så snart lejlighed bød sig. Vinteren, der stort set varede hele året, var isnende kold og uudholdelig; vandet, der var frossent, måtte graves op, og vinen serveredes ikke flydende, men udskåret i klumper. Her var hverken træer eller frugt, og markerne lå udyrkede hen. Det sidste skyldtes nu mestendels de hyppige angreb fra horder, der om vinteren kunne gå over den nærliggende, tilfrosne Ister (Donau) og sende deres giftpile ind mod byen, der blot var forsvaret af en ubetydelig mur og port.²³ Dette var Ovids Tomis - et horribelt sted. Det lå ved Sortehavets vestkyst, i det nuværende Rumænien, og var først sent i det 1. århundrede f.Kr. blevet en del af det romerske imperium. Hvad klimaet angår, er det tempereret kontinentalklima med en januar-temperatur lidt over frysepunktet og en julitemperatur omkring 20-23°.²⁴ Altså et klima, der ikke er så mildt som det romerske, men dog langt fra så arktisk, som Ovid lader forstå.

---

20. Exul: *Tr.* 2.188; 4.1.3; *Pont.* 1.8.7; 2.6.3. Relegatus: *Tr.* 2.137, 5.11.21.

21. Naso: *Tr.* 2.115, 3.3.74; *Pont.* 2.4.1. 4.6.2.

22. Udover *Ars am.* var det *Amores*, *Heroides*, *Medicamina Faciei Feminae*, *Remedia Amoris*, *Medea* (tragédie, tabt). Næsten færdig var *Metamorphoses*, mens *Fasti* formentlig aldrig blev helt færdig, men er overleveret, som den var i 8 e.Kr.

23. *Tr.* 3.10.4-24, 51-75; 5.10.15-34; *Pont.* 1.3.49-60.

24. Lademann, bd. 24, p. 162.

Hvorfor denne overdrivelse? Her er det vigtigt at gøre sig overvejelser om formålet eller formålene med Ovids digte. Det er min tese, at det overordnede mål – men det mål, der aldrig eksplicit udtrykkes – var at komme hjem igen, i hvert fald i begyndelsen. Det er imidlertid ikke det, han beder om, de gentagne gange han beder om hjælp. Men derimod om at komme et andet sted hen, gerne tættere på Rom, andre gange et hvilket som helst andet sted end Tomis.²⁵ Dette mål træder, i hvert fald i digtene, i stedet for en tilbagekaldelse. Og det må hurtigt have stået klart for Ovid, at en anmodning om se Rom igen ville være taktisk uklog. Til at tjene dette/disse mål har *Tristia* og *Epistulae ex Ponto* fungeret som forsvarsskrifter, der blev sendt til Rom ad flere omgange.²⁶ Disse forsvarsskrifter blev naturligt iklædt poesien smukke dragt; poesien var Ovids håndværk, det han kunne, det han var kendt for og havde succes med. Men som forsvarsskrifter må de også læses med de retoriske finesser og den selektivitet in mente, der er karakteristiske for denne genre. For at give læserne i Rom – og Augustus? - indtryk af, hvor forfærdeligt et sted, Ovid var havnet, har han fremhævet og forøget de negative træk, han fandt ved Tomis. Samtidig var Ovid dybt ulykkelig over at være borte fra Rom, og ligegyldigt hvorhen Augustus havde sendt ham, ville han formentlig mentalt have lukket af for dette sted. Denne *amor Romae* ses også hos Cicero. Også for ham er Rom verdens centrum, med Claassens ord: 'For Cicero life away from Rome is no life at all.'²⁷ Seneca er med udgangspunkt i sin stoiske overbevisning mere indifferent over for sit fysiske opholdssted; dog beskriver han Korsika som en rå, forblæst og gold ø, en beskrivelse der i sin tone ligger tæt op ad Ovids.²⁸

Om livet i Tomis er der også en hel del, vi ikke hører om, eller som nævnes ganske perifert. Hvordan fik Ovid f.eks. dagligdagen til at fungere? Hvor og hvordan boede han? Hvordan oplevede han somrene? Vi hører aldrig om, at han må 'arbejde for føden', men af og til, at han kunne have lyst selv at dyrke jorden (som hobby-landmand, naturligvis), hvilket ikke kunne lade sig gøre på grund af de stadige angreb, ligesom han giver indtryk af, at den mad, han spiser, bliver serveret for ham.²⁹ Der må altså have været nogen, der har sørget for sådanne fornødenheder for ham. I *Tristia* 1.3.9 skriver han, at han ikke var særlig omhyggelig med at udvælge sine slaver, før han skulle af sted fra Rom, og vi kan vel gå ud fra, at de, der

---

25. Jf. f.eks. *Tr.* 3.5.53-54, 5.1.45-46; *Pont.* 1.1.77-79, 4.7-12.

26. Green, 2005, p. xxxvii.

27. Jf. f.eks. *Att.* 3.10, 3.15; *Fam.* 14.1 (4); Claassen, 1999, pp. vii; 85.

28. Seneca, *Carmina* 229 (Riese 237).

29. *Pont.* 1.8,50, 1.10.7.

nu blev taget med, sammen med evt. lokalt indkøbte slaver har sørget for sådanne rutinegøremål. Kort sagt hører vi aldrig om det, der kunne bidrage til et positivt indtryk af livet i Tomis, hvilket igen hænger sammen med det indtryk, Ovid ønskede at gøre på de romerske læsere. De skulle jo nødigt få den opfattelse, at livet i Tomis var udholdeligt. Endvidere lever han med sine beskrivelser til fulde op til de litterære konventioner, der knytter sig til beskrivelsen af et sådant barbarisk samfund. Konventioner, der går tilbage til Herodots beskrivelser i det 5. århundrede af de skytiske folkeslag.³⁰ Endelig har denne udtalte mangel på fakta ført til, at Claassen mener, at den Ovid, vi møder i digtene, må være det rene opspind, 'art for art's sake', 'literary fiction', der ganske vist er inspireret af det virkelige liv, men så heller ikke mere.³¹ Om de fakta, vi til gengæld får serveret, skriver Schmitzer, at man som udgangspunkt ikke behøver at tvivle på dem, da der vel var tilstrækkelig med samtidige, som ville kunne tilbagevise eller kritisere evt. usandheder.³² Også Cicero gør sig skyldig i denne mangel på fakta. I hans breve hjem til Terentia og til Atticus hører vi om hans ulykkelige situation, hans fortvivlelse og depressive humør, bitterhed, selvbekyndelser, bekyndelser over for Atticus samt hans optagethed af generhvervelsen af hans ejendomme og formue, men kun få gange omtaler han de venner, der villigt lægger hus til hans eksil.³³ Om detaljer fra hverdagslivet hører vi uendelig lidt.

Stille og langsomt kryber Tomis' indbyggere ind i Ovids digte. Han klager flere gange over, at de ikke kan latin, ikke meget græsk, og han taler ikke deres sprog, getisk.³⁴ Med tiden tilegner han sig dette sprog og gengiver i et af sine digte en anekdote om oprindelsen til Tomis' navn.³⁵ Senere skriver han endog i anledning af Tiberius' triumf over germanerne et digt på getisk – sat til latinske versfødder.³⁶ Ikke helt uden stolthed beretter han, at han agtes af indbyggerne både som poet og borger, og er blevet *immunis*, hvad der må skulle tolkes som fritaget for skat eller afgifter af en eller anden art.³⁷ Da indbyggerne i Tomis bliver bekendte med hans negative udtalelse om Tomis, bliver de krænkede. Ovid forsikrer dem da

---

30. Herodot, f.eks. 4.28, 31.

31. Claassen, p. 130, 147. Dette punkt vil blive behandlet yderligere under afsnit 4.2.

32. Schmitzer, 2001, p. 12, n.8.

33. Venner: *Att.* 3.3 (2), 5 (4), 13 (14), 22; *Fam.* 14.1 (4). Klager generelt: *Att.* 3; *Fam.* 4.1-4, passim.

34. *Tr.* 3.12.39-40, 5.7.51-54, 5.10.35-37.

35. *Tr.* 3.9.5-34, 5.12.58; *Pont.* 3.2.40.

36. *Pont.* 4.13.19-23.

37. *Pont.* 4.9.101-102.

om, at det ikke er *dem*, men det område, de bor i, han har noget imod.³⁸ Vi fornemmer en langsom og resigneret integration.

4.2 Mellem to verdener

Får vi ikke meget at vide om de faktuelle detaljer i forbindelse med Ovids eksil, får vi til gengæld et indblik i, hvordan personen Ovid har oplevet eksilet. Eller gør vi? Er digtene i deres sandhedsværdi at ligne med dagbogsoptegnelser, er de litterær fiktion eller noget tredje? Om Ovids breve til hustruen skal ses som vidnesbyrd på deres forhold eller som ren litterær fiktion, kan ifølge Green ikke afgøres, men han mener samtidig, at man kan se bort fra de ekstreme holdninger, dvs. både antagelsen om ægte vidnesbyrd og om rendyrket fiktion. Ligeledes skriver han om Ovids forsvarsmæssige forpligtelser i Tomis, at der ikke er grund til at antage, som det ellers ofte er blevet, at dette er 'self-serving fiction'.³⁹ Det vil sige, at den Ovid, vi møder her, må befinde sig et sted mellem de to poler. Det er denne artikels udgangspunkt, at det samme forhold gør sig gældende for den øvrige del af Ovids digte. Ovid har en mission med disse digte – at komme væk fra Tomis og gerne hjem – og fra han påbegynder sit eksil, dikterer dette eksil samtlige temaer i hans digte, der ligeledes gennemses af hans personlige forhold. Dette gælder uanset hvem han skriver til, og hvad han skriver om. Til dette formål sætter han så at sige alle sejl til og bruger alt hvad han kan mønstre af erfaring, ekspertise, retorik, overtalelse, temaer, genreinventioner etc. fra sine tidligere værker, hele sin *ars poetica*, nu blot tilpasset de nye omstændigheder og den nye målsætning. Det forekommer derfor svært at forestille sig en total afsondring mellem Ovid og hans digte.⁴⁰ Denne anskuelse vil danne udgangspunktet for den følgende analyse af Ovids psykiske oplevelse af og reaktion på sit eksil.

Fysisk befinder Ovid sig i Tomis, men mentalt i Rom. Denne psykiske konflikt mellem her og der, nutid og fortid forbliver udtalt i både *Tristia* og *Epistulae ex Ponto*. I sin længsel efter Rom foretager han flere mentale rejser tilbage og oplever familie, venner, byen og dens lokaliteter for sit indre blik.⁴¹ Allerede i *Tristia* 1 lader han, via en personificering af bogen, os få et glimt af Palatinerhøjen, hvor Augustus' palads stod.⁴² Senere, igen oplevet gennem

---

38. *Pont.* 4.14.15-29.

39. Green, 2005, pp. xxiii; xxix; xxxvii.

40. Green, 2005, p. xxiii; Evans, 1983, pp. 29-30.

41. *Pont.* 1.8.33-38, 2.8.11-20.

42. *Tr.* 1.1.69-70.

bogen, får vi en rundtur i Rom med bl.a. Forum Romanum, Via Sacra samt Palatinerhøjen med paladset og Apollons Tempel.⁴³ Andre gange foretager Ovid selv disse rejser. Her besøger han bl.a. en ven, fejrer en anden vens indsættelse som consul og forestiller sig, hvordan Tiberius' triumf ville tage sig ud i tilfælde af sejr over germanerne.⁴⁴ Især de sidste to begivenheder får vi beskrevet indgående og malerisk. Ovid vender derefter tilbage til sin virkelighed og må konstatere:

*Disse ting skal jeg, der er fordrevet, se for mit indre blik i det omfang jeg formår,
for dette blik har retten til det sted, der er blevet mig forment.
Det rejser frit gennem umådelige lande;
det når på dets hurtige rejse frem til himlen,
det fører mine øjne midt ned i byen
og tillader dem ikke at forblive uberørte af så stort et gode;
og min sjæl vil finde et sted, hvorfra den kan skue elfenbensvognene;
således vil jeg være til stede i mit fædreland, i det mindste i et kort øjeblik.
Men det lykkelige folk vil få det sande skue at se,
og hoben vil glæde sig over at være til stede sammen med sin fører.⁴⁵*

Også om en anden rejse beretter Ovid flere gange – rejsen fra Rom til Tomis. Den foregik i vintermånederne og var ramt af hårdt uvejr. I tre af digtene i *Tristia* 1 skriver han om storme, der både i beskrivelse og omfang er at ligne med en episk storm.⁴⁶ Men de er også et symbolsk udtryk for den indre uro, der hjemsøger ham, og som han selv formulerer med utrykket:

... Oprøret i mit sind og på havet...⁴⁷

---

43. Tr. 3.1.27-26.

44. Tr. 4.2.1-56; Pont. 4.4.27-46.

45. Tr. 4.2.57-65. *haec ego summotus qua possum mente videbo: erepti nobis ius habet illa loci: illa per inmensas spatiatur libera terras, in caelum celeri pervenit illa via; illa meos oculos mediam deducit in urbem, immunes tanti nec sinit esse boni; invenietque animus, qua currus spectet eburnos; sic certe in patria per breve tempus ero. vera tamen capiet populus spectacula felix, laetaque erit praesens cum duce turba suo.*

46. Tr. 1.2.14-36, 1.4.5-24, 1.11.13-22.

47. Tr. 1.11.9-10. *...animique marisque|fluctibus.*

Flere år efter rejsens afslutning mindes han stadig disse storme i sine digte og altid i forbindelse med, at han omtaler sine trængsler.⁴⁸

Måske havde Ovid oprindeligt forestillet sig, at eksilet skulle være, om ikke helt så kortvarigt som Ciceros, så dog tidsbegrænset. *Tristia* 1 omhandler rejsen til Tomis og *Tristia* 2 er en lang forsvarstale, hvor håbet om en ændring af forholdene stadig er forholdsvis intakt.⁴⁹ Harrison betegner disse to bøger som 'booking the return trip'.⁵⁰ Mens indre oprør og chok præger *Tristia* 1, er det i digtene fra og med *Tristia* 3, der omhandler det egentlige eksil, Ovid giver udtryk for sin ulykkelige og deprimerede tilstand. Vi kan følge hans sindstemningers op- og nedture i et mønster, der forekommer ganske troværdigt, ikke ulig hvordan man selv kunne forestille sig at reagere i en lignende situation, og hvoraf nedturene udgør langt den største del. Den ene gang efter den anden beretter han om den katastrofe, der er væltet ned over ham og har knust hans liv. Han skriver om sin gråd, om tårene, der pletter brevene, om sin længsel efter sine kære, sin sorg, om ulykkerne, der er så talrige som sandkornene på en strand, som valmuens frø.⁵¹ Han føler sig forfulgt af guderne og betegner sin skæbnetråd som vævet af ulden fra et sort får. Han er syg, lider af appetitløshed og har tabt sig, kan ikke sove om natten, og når han endelig falder i søvn, bringer søvnen ingen lindring. Han har en mistanke om, at årsagen til de fysiske lidelser skal søges i hans sjæls sørgelige forfatning, om end han ikke udelukker områdets indflydelse.⁵² Psykisk har han det endnu værre og ruger hele tiden over sin skæbne og ulykkerne.⁵³ Mindet om hans *error* og bevidstheden om eksilet er sår, der aldrig heler, men bestandigt gnaver og truer med at springe op.⁵⁴ Ind i mellem tillader han håbet at glimte for en kort stund, som når han nægter Augustus at lade denne fratage ham håbet, skønt han mister det, når han mindes sin gerning. Til flere venner udtrykker han håb om, at Augustus vil mildne sin vrede. Flere gange skriver han om styrken, som det lykkes ham at finde, og som hjælper til med at udholde situationen.⁵⁵ I *Tristia* 4,10, der sædvanligvis kaldes Ovids selvbiografiske digt, men snarere ifølge Kenney bør

---

48. *Tr.* 4.10.107-108, 5.2.29-32.

49. *Tr.* 1.1.33-34, 2.27-32, 139-148, 179-184.

50. Harrison, 2002, p. 90.

51. *Tr.* 3.1.15-16, 3.2.19-22, 3.3.15-18, 4.1.95-98, 5.1.31, 5.2.24, 5.4.3-6, 23-30; *Pont.* 1.1.27-28, 1.8.31-32.

52. *Tr.* 1.5.75, 3.3.1-6, 3.8.23-28, 4.1.54-56, 63-64, 5.13.3-6; *Pont.* 1.10.3-14, 21-24, 35-36, 2.2.45.

53. *Tr.* 4.6.43-44.

54. *Tr.* 4.4.40-42, 5.2.9-10.

55. *Tr.* 2.145-148, 3.1.75-76, 3.2.13-14; *Pont.* 1.2.93-94, 2.7.75, 3.9.27-28.

betrages som hans personlige sagsfremstilling – her er hvad Ovid ønskede eftertiden skulle vide om ham for at kunne dømme mellem ham og Augustus – skriver han om denne styrke:⁵⁶

*Jeg har udholdt meget, der ikke har været lettere at udholde end selve eksilet.
Og dog anså mit sind det for uværdigt at give efter for ulykkerne,
viste sig som uovervindeligt og udnyttede sin egen styrke;
og jeg, der glemte mig selv og det liv, jeg havde henlevet i magelig lediggang,
greb med min hånd de uvante våben, omstændighederne frembød.⁵⁷*

I *Tristia* 5,10 reflekterer Ovid over tiden, der nærmest synes at stå stille, og tre år føles så lange som den trojanske krig.⁵⁸ I et inversions-digt om tiden observerer han, at den har magt til at tæmme dyrene, modne frugterne og mildne menneskers vrede og smerte, at alt svækkes med tiden, men må også konstatere, at dette ikke gælder for ham. Tværtimod. Efter at han på dette tidspunkt har været i Tomis i to høstsæsoner, er smerten vokset og såret føles stadig friskt.⁵⁹

Det går efterhånden op for Ovid, at dette eksil ikke er noget midlertidigt arrangement, og resignationen begynder at indfinde sig for med tiden at blive mere udtalt. Ovid har da skrevet og skrevet til venner, familie og mulige kontakter, og har strakt sin poetiske formåen til det yderste for at få en tilbagekaldelse eller flytning i stand. Lige lidt har det hjulpet. Og netop som han nærer fornyet håb om, at en af kontakterne i Rom vil være i stand til at udvirke en forbedring af hans forhold, dør både denne kontakt og kort efter Augustus.⁶⁰ Inden disse begivenheder finder sted i 14 e.Kr., har Ovid dog for længst erkendt det håbløse i sin situation, og i *Epistulae ex Ponto* 3.7, der som et af de få digte i dette værk ikke er adresseret til en navngiven person, men til hans venner generelt, udtrykker han for første gang denne erkendelse. Han vil da ophøre med at trætte de samme med det samme, når det alligevel ikke nytter (1-8), og lover sine venner, at nu er det slut, løser dem fra de forpligtelser, de måtte føle, de har haft (9-12). Håbet kan lindre for en tid, men på et tidspunkt er det nok, og man ved man er fortabt (21-28). Han bebrejder sig selv, at han kunne være så tåbelig at nære

---

56. Kenney, 1983, p. 151.

57. *Tr.* 4.10.102-106. *ipsa multa tuli non leviora fuga. indignata malis mens est succumbere seque praestitit invictam viribus usa suis; oblitusque mei ductaeque per otia vitae insolita cepi temporis arma manu.*

58. *Tr.* 5.10.3-4.

59. *Tr.* 4. 6.1-22.

60. *Pont.* 4.6.9-16. Se også afsnit 5.3.

håb om et andet opholdssted (29-31). Digtet slutter med det desperate udbrud, at hvis ingen er villig til at hjælpe ham i forhold til Augustus' vrede, vil han tappert dø ved Sortehavet (35-40). Det er hverken første eller sidste gang Ovid skriver om døden, han udtrykker ofte håb om, det snart må være slut, at han gerne vil dø et andet sted osv., men det er her, han forholder sig så realistisk til, at Tomis nok bliver hans sidste hvilested.⁶¹

Også intellektuelt oplever Ovid forskellen på her og der. Han er isoleret både på det kulturelle, sociale og sproglige plan. I Tomis er han den fremmede, 'barbaren', og han forstår ikke de lokales sprog, ligesom hans latin ikke bliver forstået af dem. Han klager over, at han ikke kan tale med nogen, kun kan benytte sig af fagter, og når han prøver at udtrykke sig, er han sikker på, man ler bag hans ryg. Og hvorfor skal han skrive digte? Der er jo ingen at læse dem op for, ingen der forstår dem. Han beretter om, hvordan han, da vinteren har sluppet sit greb og vandet atter er blevet flydende, løber ned til havet for at spejde efter skibe, der kan bringe nyt hjemmefra. Han læser for sig selv og taler med sig selv, for at hans latin ikke skal ruste. Denne bekymring luftes adskillige gange. Ovid frygter, at hans latin skal blive forurennet med barbariske udtryk og undskylder derfor. Ligeledes bliver han nærmest besat af tanken om, at hans *ingenium* (der kan oversættes med talent, begavelse, ånd, geni, vid eller skarpsindighed) med tiden forringes på grund af såvel sproglig som intellektuel isolation.⁶² I Tomis er der absolut intet, der kan inspirere ham til at skrive kvalitetsdigte, mener han. Mens tidligere tider har været tilbøjelige til at give Ovid ret hvad angår forringelsen af *ingenium*, er eksilddigtene nu så at sige blevet rehabiliterede og anses for dels teknisk at være på højde med hans tidligere digte, og dels at være typiske for Ovid i deres innovative tilsnit – han vender her tilbage til elegiens formodede udgangspunkt: klagesangen.⁶³

Tiden vedbliver at være et problem for Ovid. Han klager over, at han ikke ved, hvordan han skal få den til at gå. Spille terningspil og drikke vin gider han ikke. Venus besøger ikke en sørgmodig seng (en skarp kontrast til digter-jeget i *Amores* og *Ars amatoria*).⁶⁴ Så er der ikke meget andet end digtningen tilbage. Ovid udtrykker i den forbindelse et ambivalent forhold til sine muser. På den ene side er de jo skyld i både hans tidligere succes som poet i Rom og i hans fald i form af *Ars amatoria*. På den anden side har de vist sig loyale og altid tilste-

---

61. Om døden generelt: *Tr.* 4.3.39-40, 5.4.31-32; *Pont.* 1.2.57-58.

62. *Tr.* 3.12.29-44, 3.14.33-46, 4.1.89-94, 5.7.51-64, 5.10.35-42, 5.12.21-22, 31-32; *Pont.* 2.5,21-28, 4.2.15-16. Vedr. Ovids integration se dog afsnit 4.1.

63. Williams, 2002a, p. 338.

64. *Tr.* 5.10.5-12; *Pont.* 1.5.29-56, 1.10.29-34, 4.2.39-46, 4.10.65-70.

deværende, når alt og alle andre har svigtet. Så selv om Ovid af og til mener, det er det rene vanvid, fortsætter han med at digte.⁶⁵ Udover – og endnu vigtigere end – det tidsfordrivsmæssige aspekt fungerer digtningen som terapi for ham. Det er den, der sørger for, at han i sin depressive tilstand, sin isolation og håbløshed ikke går helt til bunds, men stadig og på trods af al modgang i det fremmede finder styrke til at forfølge sit mål.

Ovids eksildigte er med deres meditative betragtninger over eksillivets vilkår og beskaffenhed samt med deres udtryk for det psykologiske pres, der udøvedes mod den eksilerede i form af isolation fra familie, venner og vante kulturkreds, uden fortilfælde i den klassiske romerske litteratur. Ganske vist minder Ciceros eksilbreve i deres beskrivelser af lidelserne om Ovids.⁶⁶ Eksempelvis hans gråd og depressioner, hans erindring om, hvad han var.⁶⁷ Også Ciceros hustru, Terentia, blev ligesom Ovids hustru tilbage i Rom for at varetage hans interesser, hvilket ikke forløb helt udramatisk:

*Jeg ser, du uforfærdet og på kærligste vis tager dig af alt, og det undrer mig ikke; men jeg er ked af, at mine ulykker må lindres med så store omkostninger for dig. For P. Valerius, det pligtopfyldende menneske, har skrevet til mig, og under megen gråd læste jeg, hvordan du var blevet slæbt fra Vestatemplet til Tabula Valeria. Ak, mit liv, min kæreste, hos hvem alle plejede at søge hjælp! At du nu, min Terentia, plages på denne måde, at du nu udsættes for sorg og nedværdigelse! Og det sker på grund af min fejltagelse, jeg, der har reddet alle andre, for at vi blot selv skal gå til grunde!*⁶⁸

Men Ciceros breve adskiller sig også fra Ovids digte på flere måder. Dels er de præget af, at her er det den øvede politiker, der agerer hjulpet af sit netværk og ikke mindst Atticus, og der er en helt anden aktivitet i brevene. Der arbejdes intenst bag kulisserne for at få en hjemkaldelse i stand, hvad der også lykkedes med valget af nye embedsmænd for år 57 f.Kr.⁶⁹ Dels har Cicero i Atticus en trofast ven, han kan rette alle sine frustrationer imod. Og Atticus, der jo

---

65. *Tr.* 2.65-68, 4.1.19-52, 4.10.115-120, 5.7.65-68 5.12.43-52; *Pont.* 4.14.19-20.

66. Hvorvidt dette er tilfældigt, dvs. om Ovid har kendt til Ciceros breve, er der uenighed om. Williams, 2002b, p. 234.

67. *Att.* 3.2, 3.5, 3.7.2, 3.10.2.

68. *Fam.* 14.2.2: *a te quidem omnia fieri fortissime et amantissime video nec miror, sed maereo casum eius modi, ut tantis tuis miseriis meae miseriae sublevantur. nam ad me P. Valerius, homo officiosus, scripsit, id quod ego maximo cum fletu legi, quem ad modum a Vestae ad tabulam Valeriam ducta esses. hem, mea lux, meum desiderium, unde omnes opem petere solebant! te nunc, mea Terentia, sic vexari, sic iacere in lacrimis et sordibus, idque fieri mea culpa, qui ceteros servavi, ut nos periremus.*

69. *Att.* 3.8.3, 12.1, 15.4-6, 17, 18, 22.2-3, 23.1.4-5, 24.1-2. *Fam.* 5.3 (4).

også blev tilbage i Rom for at varetage Ciceros interesser, udsættes for et sandt bombardement af bebrejdelser og beskyldninger.⁷⁰ Endelig mangler Ciceros breve de introspektive elementer, som Ovids digte indeholder, og som kommer til syne i form af den resignation, han udviser efterhånden, som eksilets permanente karakter går op for ham. Seneca formår at mønstre hele pansret af stoiske doktriner og mikser ideen om den universelle borger med den traditionelle topos, der bliver hevet frem i forbindelse med eksiler, nemlig at man kan gøre ethvert land til sit fædreland. Derved gør han sig uangribelig og usårbar, men giver samtidig afkald på det følelsesladede drama, og dermed den hudløse menneskelighed, som Ovid lader os få del i.⁷¹ I denne sammenhæng skal *Ad Polybium* dog nævnes, hvor Seneca viser en mere menneskelig side og lader sin sorg over situationen komme op til overfladen. Og ligesom Ovid frygter også han for sit latinske sprog.⁷²

5 Netværket

Ved Ovids netværk forstås i denne artikel de venner og kontaktmuligheder, han havde i Rom, samt hans hustru. Når Augustus også figurerer i denne sammenhæng, er det fordi han, om end få digte er stilet direkte til ham, mere eller mindre synligt er til stede i de fleste digte og er den indirekte modtager af alle Ovids bønner og henvendelser.⁷³ Breve har udover *Tristia* og *Epistulae ex Ponto* været Ovids eneste mulighed for kommunikation med dem derhjemme, og det må anses for sikkert at antage, at udover de digte, han sendte til Rom, har der også været en strøm af breve skrevet i prosaform, f.eks. til hustruen, hvor mange spørgsmål af praktisk og privat karakter har været drøftet.

5.1 Augustus

En direkte henvendelse til Augustus har næppe være nogen realistisk mulighed, og Ovid har været tvunget til at lede sine henvendelser ad andre kanaler, jf. afsnit 5.3. Eftersom Augustus var ophavsmand til Ovids eksil og samtidig den, der havde magten til at iværksætte en tilba-

---

70. *Att.* 3.10.2, 14 (13).2, 15.2.7.

71. Williams, 2002a, pp. 338-340.

72. *Polyb.* 18.9.

73. *Tr.* 2 er stilet til Augustus; muligvis også *Tr.* 3.8, 4.2 samt *Pont.* 1.1. Claassen, 1999, pp. 30, 115 + note 43, p. 281; Green, 2005, p. 275, mener også, at *Tr.* 5.2.43-78 er stilet til Augustus. Ad *Tr.* 2 jf. også Kenney, 1983, p. 148; Green, 2005, p. xxix; Boyd, 2002, p. 16. Williams, 2002a, p. 372, mener dog ikke, at *Tr.* 2 er stilet til Augustus.

gekaldelse eller forflyttelse, måtte det være strategisk klogt af Ovid bestandigt at tage hensyn til disse forhold i sine digte. Hvorvidt denne hensyntagen har stået tilstrækkeligt centralt for Ovid, skal vi se nærmere på nedenfor. Ovid erkender i sine digte sin skyld, der dog skyldes en forseelse og ikke en forbrydelse.⁷⁴ Om straffen udtrykker han sig mere tvetydigt. I starten antyder han, at straffen var urimelig, mens han senere, da håbløshed og desperation efterhånden har sat ind og Ovid generelt bliver mere smigrende i sin udtryksmåde, skriver, at straffen er retfærdig. Men han skriver også flere steder, at Augustus dog ikke dømte ham til døden, hvad han kunne have gjort.⁷⁵ Augustus havde på dette tidspunkt besiddet den absolutte magt i adskillige år, og hans autokratiske tilbøjeligheder var ikke blevet mindre. At han nu havde fået positioneret sin magtstilling var dog ikke ensbetydende med, at han kunne tillade sig at se bort fra den offentlige mening, og det kan netop være hensynet til denne, der holdt ham tilbage fra at tage yderligere skridt. Ovid var jo, må vi erindre, en berømt og feteret digter. Dette hensyn har Ovid også agtet på i sin digtning, og det er netop den litterære offentlighed i Rom, Ovid har søgt at påvirke til et øget pres på Augustus. Her har Ovid stået i en konfliktsituation. På den ene side skulle han altså stemme Augustus nådigt, så denne ville lempe hans forhold. På den anden side skulle han fremstille sine egne forhold så tilpas hårde og urimelige, at denne fremstilling ville have den ønskede effekt på den litterære offentlighed og øge dennes sympati for ham og hans skæbne. At erkende skyld, når man selv mener, man er helt eller delvis uskyldig, er svært. Det har det også været for Ovid. Men det har været nødvendigt i forhold til Augustus. For hvad var alternativet? At få Augustus til at fremstå som den, der havde begået en fejlvurdering og overreageret i sin handlemåde, kort sagt: havde begået fejl. Det forsøg var dømt til at mislykkes. Det er ikke desto mindre, hvad Ovid forsøger. Ikke direkte ganske vist, men i sine mange subtile hentydninger til Augustus' vilkårlige magtudøvelse, ofte symboliseret ved lynet, de mange referencer til den guddommelige Augustus, straffen, forvisningen til Tomis.⁷⁶ Adskillige passager er ofte dobbelttydige i deres indhold, således at de kan læses både som panegyriske og ironiske, uden at det kan afgøres, hvilken tolkning der må være den korrekte.⁷⁷ Disse passager må være skrevet med

---

74. *Tr.* 1.2.97-98, 3.5.51-52; *Pont.* 2.2.15-17.

75. *Tr.* 1.2.94-95, 2.361-546, 578-579, 5.10.49-52, 5.11.15-16; *Pont.* 1.2.119-126, 1.7.41-48, 2.2.109, 2.9.77-78, 3.6.7-10.

76. *Tr.* 1.1.72-74, 1.2.97-100, 1.9.21-26, 2.33-34, 179, 187-88, 578-579, 3.4a.6-8.

77. Ex. i *Tr.* 2.61-62 siger Ovid, at *Ars am.* er fyldt med Augustus' navn, men den lærde læser ville vide, at dette navn kun forekommer få gange. Når Ovid i *Pont.* 4.13.37-38 beretter om de lokales sympati for hans sag, implicerer han så, at Augustus mangler medfølgelse? Williams, 1994, pp. 98, 165-168, 171-72.

det sofistikerede litterære publikum for øje, der forstod at værdsætte sådanne underfundige spidsfindigheder. Til dette publikum regnede Ovid øjensynligt ikke Augustus. I *Tristia* 2 insinuerer han, at Augustus ikke har sans for Ovids digteriske finesser, og insinuerer ligeledes, at indholdet i *Ars amatoria* må være ukendt for Augustus, ellers ville der ikke have været grund til at forvise Ovid.⁷⁸ Hvordan Ovids holdning over for Augustus generelt skal tolkes er der blandt fagvidenskaben stor uenighed om. Nogle mener, at Ovid i hele sin eksildigtning udviser en grad af underdanighed. En underdanighed, der var nødvendig, og som ikke levnedede ham mulighed for gøre andet, end det han gjorde. Han måtte kæmpe 'with his gloves on'.⁷⁹ Andre mener, at Ovid ironiserer og søger at undergrave den augustæiske myte om fred, *pax Augusta*, velstand og de republikanske institutioners beståen, som Augustus og kredsen omkring ham havde fået etableret.⁸⁰ I og med denne uenighed om tolkningen overhovedet kan opstå, må Ovids nødvendige taktik i forhold til at mildne Augustus' vrede siges at være forfejlet. Når Ovid oven i købet selv var af den mening, at Augustus ikke var til de mere sofistikerede udtryksformer, burde han nok have taget hensyn til dette og have erkendt, at han tjente sine egne interesser bedst ved at sørge for, at hans digte i deres udtryk var entydige, eller i hvert fald ikke dobbelttydige, dér hvor det kunne opfattes som en kritik af Augustus og dermed skade ham selv. Når Ovid f.eks. skriver om usikkerheden og de hyppige barbarangreb i Tomis, kan det tolkes som en direkte negation af *pax Augusta* og det indtryk af den augustæiske myte, Augustus selv søger at give og som efter hans død kom til udtryk i hans *Res Gestae*.⁸¹ Ligeledes skriver Ovid flere gange om sit poetiske ry, der vil overleve Augustus og bestå så længe Rom består, og om den åndelige frihed, som hverken Augustus eller nogen anden kan udøve nogen magt over. Om dette skriver han til sin steddatter Perilla:

*Kort sagt, ejer vi intet, der ikke er forgængeligt,
undtagen hjertets og åndens talent.
Se blot på mig – på trods af jeg må undvære mit fædreland, jer og mit hjem,
og alt, hvad der er muligt, er blevet taget fra mig,
så ledsager og fryder åndens talent mig.
Over dette besidder Caesar ingen ret.*

---

78. Tr. 2.219-252; Williams, 1994, pp. 179-181; Williams, 2002a, p. 372.

79. Kenney, 1983, p. 156; Evans, 1983, p. 12-14.

80. Green, 2005, p. xxxvi; Williams, 1994, p. 154-187.

81. Ex. Mon. Anc. 3, 26.

*Lad hvem som helst gøre en ende på mit liv med det grusomme sværd;
efter jeg er død, vil mit ry dog bestå.
Så længe Mars' Rom fra sine høje sejrrigt skuer ud over
hele den besejrede verden, vil jeg blive læst.⁸²*

I den forbindelse opstår naturligt spørgsmålet: Hvorfor skriver Ovid så som han gør? Med udgangspunkt i ovenstående tese handler han med sine insinuationer og dobbeltydigheder direkte mod sine egne interesser. Kan det virkelig være sandt? Jeg mener i hvert fald ikke, det kan udelukkes. Ovid står ikke blot i en konfliktsituation udadtil, han er også i konflikt med sig selv. Den ene del, den rationelle, er formentlig ganske klar over, hvad der vil være bedst at gøre: smide sig på maven for Augustus og blankt indrømme sin skyld. Mens den anden, mere emotionelle del, vægrer sig ved en sådan (urimelig) nedværdigelse, samtidig med at Ovid simpelthen ikke kan lade være med at tage hele sin *ars poetica* i anvendelse, når han skal forsvare sig selv. Som Kenney skriver er det ikke som borger, men som poet, Ovid fører sit forsvar.⁸³ Endelig må han jo også tage højde for det litterære publikum. Ovid fører således sin sag ud fra de hensyn, han mener at måtte tage, så godt han kan, men han er ikke taktiker. I *Tristia* 4,10 skriver han selv, hvordan embeder og forpligtelser som senator ikke var noget for ham, da han var ung og skulle vælge karriere.⁸⁴ Og man er tilbøjelig til at give ham ret. At navigere i et politisk minefelt er ikke en kunst, han synes at beherske, ligesom han ikke i sine digte synes at have gjort seriøse forsøg på at fremstå som en politisk begavet person. I denne sammenhæng skal det dog bemærkes, at vi ikke har kendskab til, hvad Ovids øvrige korrespondance kan have bestået af. Han kan have sendt (prosa-)breve af sted med en anden indholdsmæssig, dvs. politisk, vægtning end den, vi finder i hans digte, hvor han måske har formået at fremstille sin sag med større realpolitisk indsigt. Der er dog intet i hans egne digte eller andetsteds, der sigter til dette, og er således ren spekulation. Derimod ved vi, at digtene blev publiceret i Rom og var offentligt tilgængelige og følgelig måtte tages i betragtning, uanset hvad indholdet i eventuelle breve måtte være.

---

82. *Tr.* 3.7.43-52 *singula ne referam, nil non mortale tenemus, pectoris exceptis ingeniique bonis. en ego, cum caream patria vobisque domoque, raptaque sint, adimi quae potuere mihi, ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque: Caesar in hoc potuit iuris habere nihil. quilibet hanc seavo vitam mihi finiat ense, me tamen extincto fama superstes erit, dumque suis victrix omnem de montibus orbem prospiciet domitum Martia Roma, legar.*

83. Kenney, 1983, p. 149.

84. *Tr.* 4.10.35-40.

5.2 Ovids hustru

Ovids hustru kender vi kun fra *Tristia* og *Epistulae ex Ponto*, og end ikke hendes navn bliver her afsløret. Da hun imidlertid bliver omtalt som tilhørende den fabiske slægt (*gens Fabia*), er hun blevet kaldt Fabia.⁸⁵ Det vil hun af praktiske årsager også blive her. Fabia blev tilbage i Rom, da Ovid blev sendt i eksil. Hun skulle der varetage hans interesser og se, om hun kunne udvirke en lempelse af Ovids forhold hos kejserparret. Ægteskabet forblev intakt, da Ovid 'blot' blev *relegatus*.⁸⁶

Fabia omtales i nogle få af Ovids digte, ikke mindst i det smukke og gribende digt om Ovids sidste nat i Rom, hvor han skildrer sin afsked med sit hjem og sine venner samt hustruens dybe fortvivelse. Hun omtales da kærligt og som en god og pligtopfyldende hustru.⁸⁷ Vi møder hende naturligvis også i de digte, der er direkte adresseret til hende.⁸⁸ Igen må det dog stå klart, at også digtene til hustruen er en del af forsvarsskriftet, med selvbiografiske elementer. Også i disse digte skriver Ovid om emner og temaer, der i forsvarsmæssig sammenhæng er egnede til at fremstille hans lidelser, længsel og hårde skæbne i det fremmede. Oplysninger af privat karakter, der blot vil angå Ovid og Fabia, får vi ingen af. I starten af eksilet nærer Ovid håb om, at hun vil være i stand til at udvirke et eller andet godt på hans vegne; han erfarer, at hun forsvarer hans interesser og midler på udmærket vis i Rom, og han bedyrer sin hengivenhed for hende.⁸⁹ Han beklager sig til hende og fortæller om sine dårligdomme.⁹⁰ Men han gør også uafslædt opmærksom på den gunst, han viser hende ved at nævne hende i sine digte. Igen er det det poetiske ry, Ovid bringer i spil. Dette ry vil ikke blot sikre ham, men også hende og hvem han ellers måtte nævne, udødelighed, så længe Rom består.⁹¹ Efter et par år i Tomis viser han dog også sine ængstelser som ægtemand: I *Tristia* 4,3 beder han stjernerne om at checke hustruens gøren og laden (1-10). Tænker hun mon

---

85. *Pont.* 1.2.136; Green, 2005, p. 214.

86. Gardner, 1995, p. 87. Et ægteskab blev opløst, hvis en af parterne mistede sin borgerret, *civitas*, som det ville ske i tilfælde af eksil.

87. *Tr.* 1.3.17-18, 79-88. Derudover *Tr.* 3.4.59-62, 3.8.10, 4.6.45-46, 4.10.73-74; *Pont.* 1.2.50, 2.11.13-14, 3.7.11-12.

88. *Tr.* 1.6, 3.3, 4.3, 5.2, 5.11, 5.14; *Pont.* 1.4, 3.1.

89. Tonen i digtene kan være kærligt hengiven, men der er ikke på noget tidspunkt tale om udtryk for lidenskabelig eller romantisk kærlighed. *Tr.* 1.3.101-102, 1.6.1-16, 4.3.55-58, 71-72.

90. *Tr.* 3.3.2-14, 5.2.3-10; *Pont.* 1.4.1-10.

91. *Tr.* 1.6.33-36, 5.14.1-42.

stadig på ham? Han revser derefter sig selv for sin mistro. Selvfølgelig gør hun det (11-18). Derefter melder den næste – og i virkeligheden essentielle - bekymring sig: Sørger hun nu på passende vis, og gerne i form af søvnløshed og fysisk smerte (21-28)? Ovid forestiller sig en smerte, der kan sammenlignes med Andromaches, da hun så Hektor blive trukket rundt om Trojas mure (29-30). Han udtrykker derefter usikkerhed over, om han egentlig ønsker, at hustruen skal sørge eller ikke; men enes med sig selv om, at hun bør sørge (31-38). Til gengæld vil det være Ovid meget imod, hvis hun føler skam over at være hustru til en *exul* (49-70). Han slutter af med at bemærke, at det er i krisetider, at det sande mod skal stå sin prøve. Ovids skæbne giver således hustruen rig lejlighed til at udmærke sig (79-84). I digtene til Fabia retter Ovid hele tiden fokus mod sig selv, hvad der har fået Green til at stemple ham som meget egocentrisk og uden tanke på andre end sig selv.⁹² Igen må man dog have Ovids agenda for øje: det er *hans* lidelser, der skal præsenteres for offentligheden. I det omfang hustruens bliver fremstillet i form af hendes sorg og fortvivlelse, skal dette (blot) tjene til en yderligere understregning af det ulykkelige i Ovids forvisning.

En vis irritation og utilfredshed indfinder sig sammen med den håbløshed og resignation, der generelt dukker op, især i *Tristia* 5 og fremefter. Det er også denne bog, der indeholder flest digte til hustruen, ligesom der også i denne bog er flere epistolariske digte end i de foregående. Han har nu været i Tomis i tre-fire år og er irriteret over de manglende resultater. Han understreger endnu en gang, at hustruen bør betænke det uforgængelige ry, hun tildeles via hans digte, samt at hun må sørge for at leve op til de forventninger, der er til hende.⁹³ I forhold til tidligere digte er det sidste digt, *Epistulae ex Ponto* 3.1 dog usædvanlig skarpt og bittert i tonen, ligesom det er det længste fra hans hånd til hende. Fabia har åbenbart skrevet til Ovid og spurgt, hvad hun skulle gøre, og han svarer ærgerligt:

Hvad skal du gøre, spørger du? Spørg dig selv!

Du vil finde ud af det, hvis du virkelig vil vide det.

*At ønske er ikke nok: du er nødt til at yde dit bedste, for at du kan nå dit mål,
og prioritere dine bestræbelser frem for din nattesøvn.*

*Jeg tror, at mange ønsker dette: for hvem er mig så fjendtligt stemt,
at han ønsker, at min landsforvisning skal være foruden fred og ro?*

Af hele dit hjerte og alle dine kræfter bør du dag og nat

---

92. Green, 2005, p. 280-281; 287-288.

93. *Tr.* 5.2.33-41, 5.14.35-46.

*strengt dig an og gøre dig umage på mine vegne.
Og for at andre kan hjælpe, må du overtale vore venner,
min kære hustru, og du må som den første yde din andel.⁹⁴*

Derefter følger endnu engang en påmindelse om det evige ry, Ovid skaffer hende, og som hun må gøre sig fortjent til (43-66). Han minder hende om ægteskabets forpligtigelse til gensidig hjælp (67-104) og giver anvisninger til, hvordan hun skal bønfalde Livia for at opnå et andet opholdssted til ham:

*Når det lykkes for dig at træde frem for Junos åsyn,
så husk på den rolle, du må spille.
Forsvar ikke min gerning: en dårlig sag bør der ties om.
Lad ikke dine ord bestå af andet end ængstelige bønner.
Giv så tårerne frit løb, kast dig ned på jorden
og ræk dine arme frem mod de udødelige fødder.
Spørg ikke om andet, end at jeg må komme væk fra denne grusomme fjende.
Lad det være tilstrækkeligt, at skæbnen er min modstander.
Adskillige andre tanker falder mig ind, men i din forvirring og frygt
vil du med din skælvende stemme næppe være i stand til at ytre disse også.
Jeg tror ikke, dette vil kunne skade dig. Hun vil fornemme
din store frygt for hendes ophøjethed.
Ej heller vil det skade dig, hvis din tale afbrydes af gråd:
af og til besidder tårer ordets vægt.⁹⁵*

---

94. Pont. 3.1.33-42. *quid facias, quaeris? quaeras hoc scilicet ipsum, invenies, vere si reperire voles. velle parum est: cupias, ut re potiaris, oportet, et faciat sommos haec tibi cura breves. velle reor multos: quis enim mihi tam sit iniquus, optet ut exilium pace carere meum? pectore te toto cunctisque incumbere nervis et niti pro me nocte dieque decet. utque iuvent alii, tu debes vincere amicos, uxor, et ad partis prima venire tuas.*

95. Pont. 3.1.145-158. *cum tibi contigerit vultum Iunonis adire, fac sis personae, quam tueare, memor. nec factum defende meum: mala causa silenda est. nil nisi sollicitae sint tua verba preces. tum lacrimis demenda mora est, summissaque terra ad non mortalis brachia tende pedes. tum pete nil aliud, saevo nisi ab hoste recedam; hostem Fortunam sit satis esse mihi. plura quidem subeunt, sed conturbata timore haec quoque vix poteris voce tremante loqui. suspicor hoc damno fore non tibi. sentiet illa te maiestatem pertimuisse suam. nec, tua si fletu scindentur verba, nocebit: interdum lacrimae pondera vocis habent.*

Digtet stammer formentlig fra 13 e.Kr.⁹⁶ Det vil sige, at Ovid nu har været i Tomis i ca. fem år. Ovid refererer aldrig direkte til mislykkede appelforsøg, men det lyder ikke sandsynligt, at ingen på dette sene tidspunkt har forsøgt sig. Ovid klager jo da også over, at ingen har haft held med noget.⁹⁷

Uanset hvordan Fabia har tacklet denne situation, lykkedes det ikke for hende at forandle nogen lempelse af Ovids vilkår. Hun var som nævnt af den fabiske slægt og stod under Paullus Fabius Maximus' beskyttelse. Han var gift med Marcia, der var kusine til Augustus, og til hvem Fabia øjensynligt havde et godt forhold.⁹⁸ Man har antaget, at denne relation måtte give Fabia direkte adgang til Livia og dermed Augustus.⁹⁹ Men hvor godt holder denne antagelse? Augustus' herredømme havde nu bestået i adskillige år, og det hofceremoniel, der skulle gælde for det julisk-claudiske dynasti, var etableret for en stor dels vedkommende. Omkring Livia var der således en kreds, eller kredse, der kan lignes med senere tiders hofdamer.¹⁰⁰ Der har været en inderkreds bestående af fortrolige, og udenom mere eller mindre bekendte. Marcia kan meget vel have tilhørt inderkredsen, men der er intet der tyder på, at dette skulle gælde for Fabia. Marcia kan have formidlet en kontakt til Livia, og det ville så være op til Fabia at udnytte denne mulighed. Her har hun måttet vægte flere hensyn mod hinanden. Udover en lempelse af ægtemandens forhold har hun også haft sine egne interesser at varetage. Hun skulle trods alt bo i Rom og gerne kunne færdes i de kredse, hun var vant til. Det må derfor have været begrænset, hvor mange gange hun kunne bede Livia om det samme. Hendes forhold til Livia, hvordan det så end har været, må også have vejet tungt i hendes overvejelser og have styret hendes handlemuligheder. Livia var trods alt ikke en kvinde, man kunne omgåes letsindigt.¹⁰¹

I *Epistulae ex Ponto* 4 er der ingen breve til Fabia og blot en enkelt hentydning.¹⁰² Dette har afstedkommet en teori om, at Fabia efter Augustus' død i 14 e.Kr. flyttede til Tomis for at leve de sidste af Ovids år sammen med ham, eftersom der nu ikke var mere at gøre for hende i Rom. Ovid selv skriver intet herom, der kan tydes hverken i den ene eller anden retning,

---

96. Green, 2005, p. 331.

97. *Pont.* 3.7.1-12, 35-40.

98. *Pont.* 1.2.136-139, 3.1.75-78. Marcia Augustus' kusine: Green, 2005, p. 259.

99. Green, 2005, pp. xxiii; xxxiv; 214; Claassen, 1999, p. 177.

100. Syme, 1960, pp. 384-86.

101. Syme, 1960, p. 386.

102. *Pont.* 4.8.12.

men tanken er da, som Green skriver, tiltalende.¹⁰³ Efter alle Ovids trængsler under man ham den glæde. Omvendt ville en sådan glæde ikke stemme overens med det billede, han søgte at skabe af sine forhold, så en undertrykkelse af et sådant eventuelt faktum ville ikke være ude af karakter med Ovids øvrige emnemæssige prioriteringer. Endvidere skriver Green, det er sandsynligt, at Ovid 'putting self-interest first as always, reversed his instructions and ordered her out to Tomis to join him'.¹⁰⁴ Der er efter min mening dog også en anden mulighed. De havde nu levet adskilt i snart ti år, og uanset deres ægteskabs intime karakter før eksilet, må denne adskillelse have slidt umådeligt på deres ægteskab. Deres eneste kommunikationsmiddel var brevene, der kunne være længe undervejs. Der var ikke for Ovids vedkommende tale om orlov el. lignende, hvor de kunne have mødtes for en kort stund. De sås simpelthen ikke. At hun skulle have været rejst ud til ham for at opholde sig der i en periode kan ligeledes udelukkes. Risikoen for, at de ganske enkelt med eller mod deres vilje var gledet fra hinanden og havde accepteret tingenes tilstand, må derfor anses for at være reel. Måske havde hun fundet andre udveje, måske havde hun, ligesom Ovid, resigneret.

5.3 Det øvrige netværk

Den skriftlige kontakt med venner og bekendte var, udover kontakten til hustruen, Ovids eneste livline tilbage til det liv, han holdt af og blev revet bort fra. Den var hans eneste mulighed for at bede om hjælp til at få ændret sine vilkår i eksilet. I *Tristia* er modtagerne af digtene oftest anonymiserede, mens de i *Epistulae ex Ponto* med få undtagelser er nævnt ved navn. Ovid lægger ikke skjul på, at i *Tristia* er anonymiseringen, der både sker på hans egen og venners foranledning, benyttet af frygt for repressalier fra Augustus' side.¹⁰⁵ Andre steder skriver Ovid dog også, at Augustus billiger loyalitet i et venskab.¹⁰⁶ Alt i alt får denne fremstilling sammen med andre kommentarer af lignende karakter dog Augustus til at fremstå som en hævngherrig tyran og vilkårlig magtudøver.¹⁰⁷ I *Epistulae ex Ponto* synes denne hensyntagen ikke så relevant længere, og et digts modtager kan derfor nævnes med navn og ikke blot med mere eller mindre kryptiske tegn, *signa*, som i *Tristia*.¹⁰⁸ Denne nye tiltaleform

---

103. Green, 2005, p. xxiii.

104. Green, 2005, p. 259.

105. *Tr.* 1.5.7, 3.4b.63-66, 3.5.17-18, 4.4.9-12, 5.9.1-4.

106. *Tr.* 1.5.39-42, 1.9.23-26.

107. *Tr.* 1.9.19-22, 3.4a.5-6, 3.4b.63-70. Jf. også *Tr.* 1.1.21-22, 69-74, 3.1.21-22, 69-76; *Pont.* 3.6.7-12, 39-42. Green, pp. xxxviii, 218.

108. *Signa: Tr.* 1.5.7, 4.4.7.

kan skyldes, at Ovid nu har større tiltro til, at hans sag får en mere positiv modtagelse i Rom.¹⁰⁹ Kun en enkelt modtager synes at have foretrukket at forblive anonym. Men som Green observerer, kan der være flere modtagere 'skjult' i denne ene.¹¹⁰

Ovid klager gentagne gange over det ringe antal venner, der stod ham bi, da ulykken ramte ham. Han hævder, det drejede sig om to-tre stykker. Ved en gennemgang af de digte, hvori venner, der hjalp i den pågældende situation, nævnes og takkes, afsløres det dog, at denne kreds af 'to-tre stykker' dækker over adskillige personer.¹¹¹ I *Tristia* er kontakterne mest venner, som vi får indtryk af, Ovid omgikkes med på kammeratlig vis. Der er en ven fra ungdommen, som ganske vist nu har svigtet, men som Ovid har rejst sammen med.¹¹² Der er kolleger fra litterære kredse, han har dyrket sine interesser sammen med.¹¹³ En del får et takkedigt med opfordring til at fortsætte deres støtte og hjælp.¹¹⁴ Andre, føler Ovid, har svigtet ham ved ikke at skrive til ham, og de får et påmindelses-digt.¹¹⁵ Atter andre har generet og hånet Ovid, og de belønnes med digte, hvor han skælder dem ud.¹¹⁶ Ligeledes skriver Ovid til en, der har beskyttet lærde mænd, og som muligvis er en mæcen. Denne bedes passe godt på Ovids bøger.¹¹⁷ I *Epistulae ex Ponto* er kontaktkredsen en anden. Ovid er her nået til den erkendelse, at en del af de venner og bekendte, der er blevet æret med et digt i *Tristia*, ikke har kunnet udvirke noget brugbart resultat. Efter at denne kreds er blevet afskrevet, er der nu tyndet gevaldigt ud i listen over kontaktmuligheder. Og Ovid befinder sig stadig i Tomis, uden reel mulighed for at opdyrke nye, relevante kontakter i Rom, der kan være nyttige i hans forsøg på at opnå en lempelse af sine vilkår. Gamle kontakter, der har været forsømt, må derfor støves af og have et undskyldende digt. En ven, der har været sløv til at skrive, får hele to reprimander. En ny konge i nabolaget får et introduktionsdigt.¹¹⁸

---

109. Jf. afsnittet om Paullus Fabius Maximus, p. 26.

110. *Pont.* 3.6; Green, 2005, p. xlv.

111. *Tr.* 1.3.15-16, 1.5.29-34, 1.9.17-20, 3.5.5-8, 5.4.31-36, 5.9.15-19; *Pont.* 2.3.25-30, 5.3.5-8.

112. *Tr.* 1.8.33-34.

113. *Tr.* 1.9.57-58, 5.3.47-58.

114. *Tr.* 1.5.9-14, 43-44, 1.9.39-44, 65-66, 3.5.1-20, 4.5.1-8, 17-24, 5.9.3-20.

115. *Tr.* 1.8, 5.7, 5.6.1-22, 33, 5.13.9-34. *Tr.* 1.8 er endog meget skarp og bitter i tonen.

116. *Tr.* 1.11, 4.9, 5.8.

117. *Tr.* 3.14.1-25. Mæcen: Green, 2005, p. 252.

118. *Pont.* 4.1.1-16, 2.4.1-6, 2.1-9.

Vi ser Ovid nervøst henvende sig til Valerius Messalla Messalinus, der i heldigste fald kan betegnes som en bekendt.¹¹⁹ Han var consul 3 f.Kr. og en ivrig tilhænger af Tiberius. Endvidere var han bror til M. Valerius Aurelius Cotta Maximus, der var Ovids mæcen og en central person i *Epistulae ex Ponto*. Ikke færre end seks digte i dette værk er adresseret til Cotta.¹²⁰ Han var, ligesom Messalinus, søn af M. Valerius Messalla Corvinus, der ligeledes var en af Ovids mæcener og formentlig den mest indflydelsesrige blandt disse, men var død 8 e.Kr.¹²¹ Ovid kom i Messallas hjem og skriver selv, at han har kendt Cotta fra han var helt lille.¹²² Også *Tristia* 5,9 menes at have været adresseret til Cotta. Han omtales her som den eneste der stod Ovid bi, men på dette tidspunkt ønsker han at forblive anonym.¹²³ Ligeledes prises Cotta i *Epistulae ex Ponto* 2.3 og 3.2 for sin bistand og trofasthed.¹²⁴ Han var sammen med Ovid på Elba, da denne fik meddelelsen om sit eksil, og Ovid besøger ham på en af sine mentale rejser og taler med ham.¹²⁵ Cotta var ligesom sin bror tilhænger af Tiberius og udgjorde en del af kredsen omkring ham.¹²⁶ Ovid synes derimod ikke at have haft nogen form for positive relationer til Tiberius. Han nævner ham aldrig ved navn i sine digte, men omtaler ham som Caesar eller med en omskrivning.¹²⁷ Og uanset Cottas velvilje over for Ovid, lykkedes det heller ikke ham at forbedre hans vilkår.

I stigende omfang begynder Ovid at sætte sin lid til Germanicus, der er kejserfamiliens unge populære stjerne, og dyrker både ham og med tiden de personer i kredsen omkring ham, som han kender. Germanicus selv synes Ovid ikke at have kendt. Germanicus, der også var interesseret i poesi, er modtageren af *Epistulae ex Ponto* 2.1. Den pannoniske triumf, der fandt sted 12 e.Kr., tilhørte retteligen Tiberius, men det er Germanicus, Ovid hylder her i digtet, og efter en beskrivelse af optøget slutter han af med en apostrofe til Germanicus. Han priser ham og lover at udødeliggøre ham i et digt, når denne engang triumferer helt på egen

---

119. *Pont.* 1.7, 2.2. Nervøs tone: jf. *ex. Pont.* 1.7.21-28, 2.2.5-6, 19-22. Også *Tr.* 4.4 anses for at være til Messalinus. Green, 2005, p. 261.

120. *Pont.* 1.5, 1.9, 2.3, 2.8, 3.2, 3.5.

121. Green, 2005, p. 409.

122. *Pont.* 2.3.69-74.

123. *Tr.* 5.9.1-2, 13-26, 33-34. Ud over *Tr.* 5.9 antages også 4.5 og 5.6 at være til Cotta; Green, 2005, pp. 262; 281; 286.

124. *Pont.* 2.3. 1-6, 29-38, 47-54, 91-94, 3.2.3-4, 25-30.

125. *Pont.* 2.3.83-84, 3.5.48-52.

126. Green, 2005, p. xlvi.

127. *Ex. Pont.* 2.2.69 (*filius*), 2.8.1-4, 37 (*Caesar*).

hånd.¹²⁸ I *Epistulae ex Ponto* 4, der er forfattet mellem ca. 13 og 16 e.Kr., er navnene på kontaktlisten endnu en gang skiftet ud. Cotta og broderen Messalinus optræder ikke længere, ligesom Fabia, og det ser nu ud til, at Ovid har opgivet at håbe på hjælp og imødekommenthed fra Tiberius' side og i stedet koncentrerer sig om Germanicus, især efter Augustus' død. Han kontakter nu sine bekendte i kredsen omkring Germanicus, der bl.a. tæller Albinovanus Pedo, Carus, Suillius Rufus og Sextus Pompeius. Også Germanicus' retorlærer, Cassius Salanus, var tidligere blevet kontaktet.¹²⁹ Albinovanus Pedo var Germanicus' officer; Carus var poet, formentlig modtager af tidligere digte, ven af både Ovid og Germanicus samt lærer for sidstnævntes sønner.¹³⁰ Suillius Rufus var gift med Ovids steddatter, Perilla, og var Germanicus' quaestor.¹³¹ Sextus Pompeius, der var i slægt med Augustus, blev consul i 14 e.Kr. Han hyldes i hele fire digte. Også han var tilhænger af Germanicus og havde tidligere i forbindelse med Ovids rejse til Tomis hjulpet Ovid. Det er ikke usandsynligt, at Ovid i ham har søgt en ny fortaler og mæcen.¹³²

Det var dog Tiberius og ikke Tiberius' nevø og modvilligt adopterede søn Germanicus,¹³³ der efterfulgte Augustus på tronen, og denne bejlen til Germanicus' gunst har formentlig ikke stemt Tiberius mildere for Ovids sag, men har snarere afstedkommet irritation og modvilje. En direkte lovprisning af Germanicus forekommer kun én gang i Ovids eksildigte (*Epistulae ex Ponto* 2.1), men skaden var vel sket; og 'Germanicus-kampagnen' var lige så lidt en succes som Ovids øvrige forsøg.

Den, der formentlig havde den bedste mulighed for at opnå en forbedring af Ovids vilkår, var Paullus Fabius Maximus, der var af fornem romersk afstamning og den mest indflydelsesrige af Ovids kontaktpersoner. Han var gift med Marcia, Augustus' kusine, og synes at have været meget tæt på kejseren.¹³⁴ Digtene *Epistulae ex Ponto* 1.2, 3.3 og 3.8 er adresseret til ham. Tacitus beretter, at Fabius Maximus sammen med Augustus kort før dennes død foretog en hemmelig rejse til Planasia for at besøge Agrippa Postumus i hans eksil.¹³⁵ Fabius

---

128. *Pont.* 2.1.49-68. Grant, 2005, pp. 314-315.

129. *Pont.* 2.5.

130. Albinovanus Pedo: *Pont.* 4.10; Green, 2005, p. 366. Carus: *Pont.* 4.13 samt formentlig *Tr.* 1.5, 1.9, 3.5, 5.4. Green, 2005, p. 372.

131. *Pont.* 4.8. Green, 2005, 361.

132. *Pont.* 4.1, 4.4, 4.5, 4.15. Hjælp: *Pont.* 4.5.31-38. Green, 2005, pp. 350-351.

133. Green, 2005, p. 321.

134. Green, 2005, p. 296.

135. Tac. *Ann.* I.5.

Maximus døde i 14 e.Kr. og kort efter gik så også Augustus bort. Ovids håb om en forflyttelse, der kommer til udtryk i *Epistulae ex Ponto* 4.6.9-16, blev hermed for alvor slukket.

Uanset hvor indflydelsesrige og tætte på inderkredsen omkring kejserne disse personer har været, forblev resultatet dog det samme: Ovid blev, hvor han var. For disse kontaktpersoner gjaldt det samme som for Fabia. De har også måttet tage deres egne forhold og relationer til Augustus – og senere Tiberius – i betragtning, og har måttet vægte, hvordan de ville anvende den goodwill hos Augustus, de måtte have. Også for disse personer må der have været grænser for, hvor mange gange de kunne gå i forbøn for Ovid hos Augustus.

6 Afslutning - *Tristia* i det 20. århundrede

Poeten havde ført sit forsvar, havde i overbevisning om det skrevne ords magt ført hele sin *ars poetica* i felten og havde i otte år kæmpet en hård kamp for opnå en forbedring af sine vilkår. Han havde brugt sig selv, sin skæbne, sit håb, sine emotionelle op- og nedture, han havde smigret og lovprist for at behage magthaverne, han havde insinueret og ironiseret for at behage sit litterære publikum – og måske for at kunne holde sig selv ud. Han havde kontaktet alle, han kunne nære håb om hjælp fra, og havde lovet dem evigt ry i sine digte. Da han stod ved sit livs afslutning, kunne han konstatere, at det alt sammen intet havde nyttet. Han var stadig i Tomis, og den eneste del af ham, der kunne opholde sig i Rom, var hans digte.

Ville en anden strategi have hjulpet? Ville en rendyrket panegyrisk digtsamling kunne have opnået den lempelse af vilkårene, Ovid higede efter? Disse spørgsmål kan kun besvares med et *måske*. Under alle omstændigheder forblev han stort set tro mod den digteriske strategi, han synes at have lagt. Tonen ændrer sig ganske vist undervejs, således at de ironiske og dobbelttydige passager bliver færre, mens antallet af panegyriske passager vokser, men det er aldrig enten-eller. Ovid forblev således tro mod sig selv, sin poetiske overbevisning og overbevisningen om den frie tanke, ingen kan herske over.

Ovid eksildigte har ikke altid fået en blid medfart hos kritikerne. Man har anklaget dem for at være overdrevne, hysteriske, monotone og uinteressante.¹³⁶ Jeg mener dog, at Ovid med disse digte giver sine læsere et interessant og relevant billede af følelser, tanker og livsvilkår hos et menneske i eksil, der både afspejler digterens skiftende stemninger og det psykologisk pres, han udsættes for, og som på en gang er enestående og eviggyldig. Ligeledes

---

136. Williams, 2002a, p. 338.

giver undersøgelsen af Ovids netværk et unikt indtryk af den fortvivlede og isolerede kamp, han måtte kæmpe for at få nogen til at gøre noget, men også hvor svært det var at skaffe nye og nyttige kontakter. Synet på *Tristia* og *Epistulae Ex Ponto* har dog også ændret sig fra og med det 20. århundrede, hvor man har fået øjenene op for såvel deres litterære kvaliteter som for deres vedkommende tema. Det sidste forhold har fået en sørgelig aktualitet i netop dette århundrede, hvor fremkomsten af totalitære regimer og politisk forfølgelse atter og nu i stor stil har fordrevet mennesker fra deres hjemstavn og har tvunget dem til at slå sig ned fjernt herfra, og Ovid har i denne forbindelse opnået en intensiv digterisk reception.¹³⁷ Blandt moderne kunstnere, der har oplevet fysisk eller mental eksil, finder vi eksempler på digtere, der lader sig inspirere af Ovids skæbne og eksildigtning og bruger disse elementer i deres egen digtning. Dette gælder for såvel den tyske dramatiker, lykriker m.m. Bertolt Brecht som for den russiske digter Osip Mandelstam. Brecht blev fordrevet af nazisterne i 1930'erne og skrev digtet 'Besuch bei den verbannten Dichtern', hvor Ovid optræder som en slags anfører for de fordrevne digtere:

*Als er im Traum die Hütte betrat der verbannten
Dichter, die neben der Hütte gelegen ist
Wo die verbannten Lehrer wohnen (er hörte von dort
Streit und Gelächter), kam ihm zum Eingang
Ovid entgegen und sagte ihm halblaut:
"Besser, du setzt dich noch nicht. Du bist noch nicht gestorben. Wer weiß da
Ob du nicht doch zurückkehrst, ohne daß andres sich ändert
Als du selber..."¹³⁸*

Mandelstam udgav i kølvandet på 1. verdenskrigs og den russiske revolutions turbulente oplevelser i 1922 en digtsamling, der senere har fået titlen *Tristia*. Et af disse digte benævnte Mandelstam selv *Tristia*:

*In night's bare-headed laments
I've learned the science of farewells.
Oxen chew, you wait, you wait,*

---

137. Schmitzer, 2001, p. 179.

138. Bertolt Brecht, 1936/37, Schmitzer, 2001, p. 188.

*the city's last hour of watching, waiting,
and I honour the ritual of a rooster night
when tear-red eyes stared at the distance
and took up a load of portable sorrow,
and a woman's weeping mixed with the Muse's song!*¹³⁹

Digtet minder i sit indhold om Ovids afskedsdigt, *Tristia* 1.3, hvor han tager afsked med Rom, sine venner og sin hustru, og begge digte beskriver smerten ved afsked.

Aktualiteten er der stadig. Ovid kan nu som før på smuk og betagende vis fortælle os om de ulykkelige og umenneskelige vilkår, der er resultatet af et eksil – også selv om de basale behov som mad og drikke etc. opfyldes. Endelig må vi ikke glemme det for et demokratisk samfund måske vigtigste budskab: Ovids forfægtelse af hans ret til at tale, til ytringsfriheden.

---

139. *Tristia*, 1-8, Osip Mandelstam, 1918. Oversat fra russisk af Burton Raffel, Mandelstam, 1973.

7 Bibliografi

Primærlitteratur:

- Mon. Anc. Augustus, *Res Gestae Divi Augusti*
- Att. M. Tullius Cicero, *Ad Atticum*
- Fam. M. Tullius Cicero, *Ad familiares*
- Q Fr. M. Tullius Cicero, *Ad Quintum fratrem*
- Red.pop. M. Tullius Cicero, *Post reditum ad quirites*
- Red.sen. M. Tullius Cicero, *Post reditum in senatu*
- Hdt. Herodot, *Historiae*
- Am. P. Ovidius Naso, *Amores*
- Ars am. P. Ovidius Naso, *Ars amatoria*
- EP P. Ovidius Naso, *Epistulae ex ponto*
- Tr. P. Ovidius Naso, *Tristia*
- Carmina 229 (Riese 237) L. Annaeus Seneca, *Carmina 229 (Riese 237)*, Anthologia Latina, D. R. Shackleton Bailey, Stuttgartiae, Teubner, 1982
- Helv. L. Annaeus Seneca, *Ad Helviam matrem*
- Polyb. L. Annaeus Seneca, *Ad Polybium*
- Ann. P. Cornelius Tacitus, *Annales*

Sekundærlitteratur:

- Boyd, 2002 Boyd, Barbara Weiden, *Brill's Companion to Ovid*, Brill, Leiden, 2002

- Claassen, 1999   Claassen, Jo-Marie, *Displaced Persons*, Duckworth, London, 1999
- DVD, 2006   Gyldendals DVD Leksikon, *Den Store Danske Encyklopædi*, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, København, 2006
- Evans, 1983   Evans, Harry B., *Publica Carmina – Ovid’s Books from Exile*, University of Nebraska Press, Lincoln, 1983
- Gardner, 1995   Gardner, Jane F., *Women in Roman Law and Society*, Indiana University Press, Bloomington, 1995 (19861)
- Grasmück, 1978   Grasmück, E. Ludwig, *Exilium – Untersuchungen zur Verbannung in der Antike*, Ferdinand Schöningh, Paderborn, 1978
- Green, 2005   Green, Peter, *Ovid – the poems of exile*, University of California Press, Berkeley, 2005
- Hardie, 2002   Hardie, Philip, ed., *The Cambridge Companion to Ovid*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002
- Harrison, 2002   Harrison, Stephen, ‘Ovid and genre: evolutions of an elegist’ in Hardie, 2002, pp. 79-93
- Jensen, 2004   Jensen, Minna Skafte, *Lyre og Bog*, Syddansk Universitetsforlag, Odense, 2004
- Kenney, 1983   Kenney, E. J., ed., *The Cambridge History of Classical Literature, Volume II, Part 3 – The Age of Augustus*, Cambridge University Press, Cambridge, 1983 (19821)
- Lademann, bd. 24   Langer, Torben W., ed., *Lademann*, bd. 24, Lademann Forlagsaktieselskab, 1987
- Mandelstam, 1973   Mandelstam Osip Emilevich, *Complete Poetry of Osip Emilevich Mandelstam*, translated by Burton Raffel and Alla Burago, State University of New York Press, Albany, 1973
- OCD   Hornblower, Simon og Spawforth, Antony, ed., *The Oxford Classical Dictionary*, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, Oxford, 1996

- Schmitzer, 2001   Schmitzer, Ulrich, *Ovid*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2001
- Syme, 1960   Syme, Ronald, *The Roman Revolution*, Oxford University Press, Oxford, 1960 (19391)
- Syme, 1978   Syme, Ronald, *History in Ovid*, The Clarendon Press, Oxford, 1978
- Thibault, 1964   Thibault, John C., *The Mystery of Ovid's Exile*, University of California Press, Berkeley, 1964
- Williams, 1994   Williams, Gareth, D., *Banished Voices*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994
- Williams, 2002a   Williams, Gareth, 'Ovid's Exilic Poetry: World's Apart' in Boyd, 2002, p. 337-381
- Williams, 2002b   Williams, Gareth, 'Ovid's exile poetry: Tristia, Epistulae ex Ponto and Ibis' in Hardie, 2002, p. 233-245
- Wissmüller, 1987   Wissmüller, Heinz, *Ovid – Einführung in seine Dichtung*, Verlag Ph.C.W. Schmidt, Neustadt/Aisch, 1987